

Кирильчук О. Б.,

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава*

ДИСКУСІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКА

*Якщо навчання дається дитині важко,
то в цьому передусім винні методи, якими
її навчають.*

Я. А. Коменський

У статті висвітлюється роль та важливість інтерактивної технології навчання, зокрема дискусії, у процесі формування ініціальної комунікативної компетенції та виховання риторичної культури старшокласника.

Ключові слова: дискусія, інтерактивний метод, старшокласник, комунікативна компетенція, риторична культура.

В статье рассматривается роль и значение интерактивных технологий обучения, особенно в дискуссии, в процессе формирования иноязычной коммуникативной компетенции и воспитания риторической культуры старшеклассника.

Ключевые слова: дискуссия, интерактивный метод, старшеклассник, коммуникативная компетенция, риторическая культура.

This article reveals the importance of the interactive techniques of learning, a discussion in particular the process of forming of foreign communicative competency and culture for senior students and high school students is concerned.

Keywords: discussion, interactive method, highschool student, communicative competency, rhetoric culture.

Виховання риторичної культури старшокласника зумовлене новими завданнями, які поставлені перед системою освіти, – формування активної, творчої, діяльної, конкурентноспроможної особистості, що будуються на гуманістичній основі та суб'єкт-суб'єктивних відносинах навчання та виховання. За умови духовного відродження суспільства постає необхідності виховання суспільно активної, творчої особистості, яка здатна самостійно мислити, генерувати нові ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення, а отже, усе більшого значення набуває риторична освіта молоді – виховання риторичної культури старшокласника [1, с. 240]. Риторична освіта – це концептуальний напрям в освіті, який допомагає особистості досягти високого рівня компетентності й професіоналізму, сприяє інте-

лектуальному та пізнавальному розвитку особистості. Важливою для нашого дослідження є теза Н. Шешко, що основним завданням риторичної освіти є виховання функційного риторичного мовлення у вивченні гуманітарних дисциплін, до циклу яких залучено іноземну мову, а отже, виховання людських якостей свідомої та відповідальної особистості, формування критично-аналітичного мислення, усвідомлення розумової альтернативності, виховання високих моральних і духовних якостей, які є основними засадами виховання риторичної культури старшокласника [7, с. 272].

З цією метою широкого впровадження набувають інноваційні методи навчання – сучасні інтерактивні технології [2, с. 160]. Це така організація навчально-виховного процесу, побудована на діагностичній основі чітко контрольована й коригована модель навчання, зорієнтована на досягнення гарантованого кінцевого результату [2, с. 240]. В Україні проблемами технологізації освіти висвітлюють І. Богданов, О. Євдокімов, В. Бондар, С. Сисоева, зокрема особистісно орієнтовані технології навчання послуговували предметом дослідження О. Пехоти, В. Рибалка, сутність інтерактивних технологій навчання висвітлено в працях К. Баханова, О. Пометун, Л. Пироженко, Л. Галіциної та інших.

За формами навчання, у яких зrealізовано інтерактивні технології, учні О. Пометун і Л. Пироженко запропонували таку класифікацію: технології кооперативного навчання; технології колективно-групового навчання; технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань [5, с. 192].

Мета нашої статті полягає у висвітленні важливості інтерактивної технології навчання, зокрема дискусії, у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції та виховання риторичної культури старшокласника.

Наголосимо на тому, що інтерактивне (“inter” – взаємний, “act” – діяти) навчання – це спеціально організована форма діяльності, діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія вчителя і учня, учнів між собою. За цих умов до процесу пізнання залучаються всі учні, де кожен робить свій індивідуальний внесок у загальну справу, обмінюючись думками, ідеями, знаннями, розвиваючи при цьому свій загальний розвиток і культуру, зокрема й риторичну, бо відбувається процес спілкування в умовах взаємної підтримки, взаєморозуміння, взаємодії [2, с. 66].

Тенденція до посилення комунікативної спрямованості, наближення його до реального процесу спілкування залишається головною метою у вивченні іноземної мови. Іншомовне мовлення учнів старшої школи відрізняється підвищеною складністю. Програмою висуваються досить високі вимоги, які передбачають логічну побудову висловлювань, чіткість причинно-наслідкових зв’язків, наведення аргументів або контр-

аргументів, урахування соціокультурних умовностей [1, с. 208]. У контексті нашого дослідження важливою умовою є створення мовленнєвої ситуації таким чином, щоб процес спілкування розширював пізнавальну діяльність учнів, сприяв розвитку мислення, давав можливість визначити власну позицію, формував навички відстоювати свою власну думку, а це обумовлює належний рівень виховання в учнів старшої школи засад риторичної культури. Провівши аналіз різних підходів, ми констатуємо, що саме впровадження та використання дискусії на уроці як інтерактивного методу навчання формує в учнів усвідомлення та оволодіння риторичною культурою.

У перекладі з латинської мови дискусія (discussion) означає розгляд, дослідження, в основі якої лежить творча діяльність учнів, яка сконцентрована на відкритому, публічному, доброзичливому обговоренні [7, с. 81]. В педагогічному словнику запропоновано дефініцію дискусії як публічного обговорення певного суперечливого питання або проблеми.

Форми та методи ведення дискусії ґрунтуються на філософсько-педагогічних теоріях діалогу (М. Бахтін, М. Бердяєв, М. Бубер, А. Добрович), на сучасних ідеях нового мислення та гуманістичної педагогіки (Р. Бернс, С. Лихачов, К. Роджерс, В. Сухомлинський). У сучасній педагогічній як зарубіжній, так і вітчизняній науці не існує єдиної точки зору щодо сутності дискусії. Дотримуючись наукових позицій М. Кларіна, Л. Яворовської, С. Мельникова, дискусію вважають формою організації навчання, наголошуючи на її особливостях, які пов'язані з додатковими вимогами стосовно організації уроку взагалі (розміщення учнів у класі, утворення учнівських груп). Інші вчені такі, як Б. Лихачов, Ю. Бабанський, С. Смирнов, О. Савченко, розглядають дискусію як метод навчання і відносять його до різних груп. Польський учений В. Оконь, класифікуючи методи за їхньою дидактичною метою, відносить дискусію до групи методів засвоєння знань. Групу методів, до яких належить дискусія, російська дослідниця Т. Ільїна називає методами здобуття нових знань, закріплення та вироблення вмінь і навичок. Відомий педагог С. Смирнов розглядає дискусію серед методів розвитку психічних функцій, особистісних якостей та творчих здібностей учнів. Дослідниця О. Савченко обґрунтовує позицію, що дискусія передбачає організацію спілкувально-мовленнєвої діяльності, і відносить її до словесних методів навчання [3, с. 130].

На підставі аналізу комплексу наукових досліджень із проблеми навчання дискусії іншомовного спілкування зробимо спробу узагальнити принципи навчання дискусії, які полягають у наступному: у принципі комунікативності; у принципі інтегрованого навчання говоріння з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності; у принципі інтерактивності; у принципі організації дискусії.

Головним принципом у нашому дослідженні є **принцип комунікативності** – активізації мовленнєво-мисленнєвої діяльності учнів, для забезпечення єдності мислення та мовлення у процесі навчання спілкування. На думку Ю. Пассова в результаті реалізації сукупності комунікативних особливостей, до яких належать: мовленнєво-розумова активність, умовитованість, ситуативність, проблемність, евристичність, функційність, новизна, інформативність [3, с. 114]. Навчання іноземної мови на комунікативній основі розвиває вербальні здібності учнів, здатність користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Учні навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно всі вправи і завдання мають бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором і реакцією (informationgap, choice, feedback). Належне місце посідає й **принцип інтегрованого навчання говоріння** з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності, оскільки саме змістовою і мовною складністю характеризується в дискусії висловлювання учнів. Процес дискусії стає активним, коли в учнів є достатній рівень інформації, яку вони можуть отримати в результаті попереднього читання або прослуховування текстів, а отже, одночасно забезпечується взаємопов'язане навчання різних видів мовленнєвої діяльності, зв'язок говоріння, читання та аудіювання стає тіснішим. Як наголошує О. Тарнопольський, це незнижує творчого характеру обговорення, тому що учні висловлюють власні думки, погляди, ставлення до розглядуваної проблеми [3, с. 43].

Необхідно відзначити, що для навчання дискусії вагомим значення набуває й **принцип інтерактивності**, яким передбачено навчання дискусії на психології особистісних взаємовідносин та взаємодії [2, с. 66]: це взаємодія тих, хто бере участь у навчально-виховному процесі, яка дозволяє реалізувати в навчанні та вихованні ідеї колективної розумової діяльності та взаємонавчання; це процес спілкування "на рівних", коли всі учасники, які беруть участь у веденні дискусії, зацікавлені в ній і готові висловлювати свої ідеї та думки, обмінюватися інформацією, відстоювати свою точку зору; це коли навчально-виховний процес, заснований на реальних проблемах, ситуаціях дійсності, що нас оточує. Предметом обговорення в дискусії має бути проблема, яка є значущою і цікавою для учнів, що стимулює їх до обґрунтування своєї власної думки.

Останній принцип, який ми виділяємо – це **принцип організації дискусії**, що зреалізовується через виконання різноманітних вправ, які спонукають до здійснення певних мовленнєво-розумових операцій та мовленнєвих дій. Адже дискусія – це не просто відповідь на навідні запитання або обговорення певної проблеми, а поетапне виконання завдань і вправ, які дають основу для дискусійного мовлення [8, с. 81].

У зв'язку з проблематикою нашого дослідження, ми вбачаємо неабиякий зміст зазначених вище принципів і дійшли висновку, що для дис-

кусії, як інтерактивної форми навчання, характерним є діалог, зіткнення різних думок, суджень, позицій, ідей, обмін думками та досвідом з приводу спірного питання чи проблеми. Учасники дискусії повинні мати базові знання з обговорюваної проблеми, тоді за цієї умови дискусія буде ефективною і наперед спланованою щодо основних ключових моментів дискусії [5, с. 256]. На етапі планування дискусії вчитель обирає і формулює тему, яка повинна включати розбіжні точки зору, протиріччя, планує методи контролю та способи стимулювання активності учнів. У процесі проведення дискусії вчитель виконує роль посередника, стимулює активність учнів, володіє та використовує різні прийоми введення в дискусію: формулювання проблемних питань; пред'явлення проблемної ситуації; рольова презентація ситуації; перегляд відеосюжету; представлену точку зору можуть вибрати самі учні. Учитель підтримує думки учнів підбадьорюючими й констатуючими репліками. Використовуючи вільну форму дискусії, кожен учень може виступити з короткою пропозицією у довільній формі, які не критикуються, не обговорюються, не оцінюються, лише фіксуються. Учні можуть комбінувати думки та пропозиції, відмовитися від власної ідеї і зайняти позицію іншого, висловлюватися багато разів. Завершується дискусія групуванням думок і пропозицій, визначенням критеріїв для оцінки, підведенням підсумків.

Успішне проведення дискусій буде залежати від оволодіння учнями наступними вміннями: уміння ставити запитання, що стимулюють чітке формулювання й аргументування думки; уміння здійснювати парафраз – повторення висловлювання виступаючого з метою стимулювання переосмислення та уточнення змісту; уміння демонструвати нерозуміння з метою уточнення та деталізації висловлювання; уміння висловити сумнів, щоб позбавитися слабо аргументованих і непродуманих висловлювань [8, с. 83].

Дотримуючись цих наукових позицій, зазначимо, що дискусія повинна сприяти виникненню альтернативних думок, оскільки зіткнення різних точок зору та позицій є характерними ознаками дискусії.

Проведене дослідження дало можливість зробити висновки про те, що інтерактивні технології навчання при вивченні іноземних мов потребують від усіх учасників навчального процесу розвитку комунікаційних умінь, навичок роботи в парах і групах, умінь аргументувати й дискутувати. Під час дискусії розвиваються та вдосконалюються основні елементи риторичної культури – створення проблемної ситуації за допомогою дискусійного питання, змістовна самореалізація учнів для вираження власних думок, комунікативна основа дослідницької діяльності, логічна побудова методу, організаційна завершеність. Дискусія, як інтерактивний метод навчання, спрямована на розвиток культури спілкування та виховання особистості, зреалізована креативним та аксіологічним

потенціалом, технологіями творчого саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації.

Загалом інтерактивне навчання спілкуванню іноземною мовою створює ефект, який простежується в тому, що у процесі засвоєння знань формуються вміння співпрацювати, продуктивність якого характеризується зміною стратегії взаємодії, можливістю залучати студентів у навчальну взаємодію; комунікативна компетентність, що визначається зміною стилю спілкування, усвідомленням бар'єрів спілкування, характером вирішення комунікативних завдань; толерантність, яка характеризується сприйняттям інших людей і забезпечує повноту та адекватність спілкування в різних ситуаціях.

Література:

1. Зязюн І. А. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : Навч. посіб. / За ред. І. А. Зязюна, О. І. Пехоти. К. : Видавництво А. С. К., 2003. – С. 240.
2. Єрмоленко С. І. Інтерактивні технології у ВНЗ / С. І. Єрмоленко // (Матеріали I міжнародної інтернет-конференції "Нові виміри сучасного світу"). Том 2. – Мелітополь, 2005. – С. 160-161.
3. Пассов Е. И. Сорок лет спустя или сто и одна методическая идея. – М. : Глосс-пресс, 2006. – С. 66.
4. Програма для загальноосвітніх закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. – ВТФ Перун, 2005. – С. 208.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : Наук. метод. посібник. – К. : А. С. К., 2003. – С. 192.
6. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : Навчальний посібник. – К. : Фірма "ІНКОС", 2006. – С. 43.
7. Шешко Н. Б. Риторика. – Мн. : Современная школа, 2007. – С. 272.
8. Щербань П. М. Дискусія на заняттях увузі / П. М. Щербань // Вестник высшей школы. – 1988. – № 10. – С. 81-84.